

יג-יז) היחס להנאות החושים

יג

אמר החבר: מה שמגביר את הנאתו וישריש אותה, ויוסיף לו הנאה על הנאה, הוא שיקבל-על-עצמו את הברכות על כל מה שהוא מקבל מן העולם הזה ועל כל מה שיארע לו בו.

יד

אמר הכוזרי: כיצד זה, והרי הברכות הן מטלה נוספת?

טו

אמר החבר: האיך ראוי יותר לתאר את האדם השלם כנהנה ממה שהוא אוכל ושותה מאשר (לתאר כך) את הילד¹³³ והבהמה, כשם שהבהמה ראויה להנאה יותר מן הצמח, אף על פי שהצמח נזון בהתמדה?

טז

אמר הכוזרי: כן, בגלל יתר התחושה והרגישות להנאה (כאשר היא באה מתוך מודעות והכרה); כי אלו הביאו לשיכור את כל מה שהוא מתאוה לו כשהוא בשכרונו, והוא יאכל וישתה, ישמע זמירות ויהיה בחברת מי שהוא אוהב, ואהובתו תחבק אותו, ואחרי-כן מתארים לו את כל זאת לאחר שיתפכח - הוא יצטער על זאת ויחשוב את הכול להפסד ולא לרווח, מכיוון שלא באו לו הנאות אלה במצב של מודעות ותחושה שלמה.

יז

אמר החבר: ההתכוננות להנאה, ההרגשה בה ודימוי העדרה מקודם מכפילים את ההנאה מהם. זאת היא אחת מתועלות הברכות למי שמקבל-אותן-על-עצמו ככוונה ומודעות, כי הן שווי מין ההנאה בנפש (=הן מקבעות ומציירות את אותה הנאה ספציפית בנפש) והתודה עליה למי שהעניק אותה, לאחר שהיה צפוי להעדרה, כך שתגדל השמחה בה. כגון שתאמר: "[ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם] שהחיינו וקימנו [והגיענו לזמן הזה]"¹³⁴, שהיית צפוי למות ואתה מברך על חייך, והם ייראו לך רווח. ויהיו קלים בעיניך המחלה והמוות, כשהם קורים. כי כאשר אתה עושה את חשבון

הערות - ילמד עננים דרכו

133 ר"י אבן תבון תרגם: "התינוק", שאין לו מודעות לחסרון - שיוצרת תשוקה, ומודעות למילוי החסרון - שיוצרת פורקן והנאה.

134 משנה ברכות ט, ג; ברכות נח, ב.

מסלול 1: יום ג, יבאלול	מסלול 3: יום א, יבאלול
מסלול 2: יום ד, יבאלול	מסלול 4: יום ג, יבאלול

נפשך ורואה שהרווחת מיד אלהיך, שכן מטבעך אתה ראוי להעדר כל חסד¹³⁵, שהרי אתה עפר, ואלהיך העניק לך חיים והנאה, אתה תודה. וכאשר יעביר אותם ממך, תודה ותאמר: "ה' נתן וה' לקח [יהי שם ה' מבְּרָךְ]" (איוב א', כא). אזי תישאר נהנה במשך כל חייו. אך מי שאינו מקבל-על-עצמו את הדרך הזאת - אל תחשוב את הנאתו להנאה אנושית, אלא להנאה בהמית שאין הוא מודע לה, כמו שאמרנו לגבי השיכור. כך יהיה האישה-מעולה מודע בנפשו למשמעותה של כל ברכה והוא יִשְׁוֶה לעצמו את מטרותה ואת מה שקשור בה.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע כשאנו מברכים ללא כוונה אנו נהנים פחות מהנאות העולם? מה הברכה מוסיפה להנאה? (שלושה דברים)
- ✦ חסיד אחד אוכל במהירות כדי לאכול לשם קיום הגוף מבלי ליהנות, וחסיד אחר אוכל בנחת ובהנאה - מי בבחינת בהמה ומי בבחינת אדם על פי ריה"ל?
- ✦ בסעיף יא אמר ריה"ל שאצל החסיד ההנאה היא אמצעי לברך את ה' ולהודות על חסדיו. אולם כאן נראה שהתהפך הגלגל: הברכה אמצעי להנאה! כיצד? ¹³⁶ מדוע אין זה הדוניזם? ¹³⁷ [יש התייחסויות שונות בחז"ל ובראשונים ליחס אל פעולות הגוף: אם הן

הערות - ילמד ענוים דרכו

135 מו"ר הגר"י שילת תרגם: "להעדר כל טובה".

136 שפת אמת, ויגש, תרל"ז: "נודע דברי מהר"ל ז"ל בספר גור אריה על מ"ש חז"ל: 'יעקב לא נשקו, שקרא את שמע', וביאר כי בעת בוא אל הצדיק איזה אהבה ושמחה מכניסו לשמים לאהבת הבורא. לכן קרא אז בכוונה קריאת שמע.

ועל פי הפשוט, טעם הדבר כי ירא לנפשו שעי"ז האהבה ישכח ממנו אהבת הבורא, לכן הוא מתדבק מקודם בו ית' ועל ידי זה נשכח ממנו אהבה הגשמיות. וזה עניין מה שכתוב: 'בכל לבבך - בבי יצריך' והיתכן לאהוב ה' ביצר הרע? רק שעל ידי היצר הרע מתקשר האדם באהבת הבורא בעבור יראת היצר הרע.

אם אמנם כי הפירוש עמוק מזה, אבל על ידי זה הדרך יוכל אחר כך להפוך גם את כל היצר הרע לעבודת הבורא, כי עי"ז הדרך נמצא נולד טוב מהיצר. ועי"ז מתהפך לטוב.

וכעניין זה אמרו חז"ל: 'כתיב לה' הארץ וכתוב והארץ נתן לבני אדם? כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה. וכי אחר הברכה אינו לה' ח"ו? אמנם אחר הברכה ניתן לבני אדם שיוכל להיות לה' אף כי הוא 'לבני אדם'. שעל ידי הברכה - מתקשר המעשה בקדושה. וזה הוא הברכה שאחר האכילה, שהוא העיקר [שמפורש בתורה]. כמ"ש חז"ל 'כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן?' והיינו כנ"ל שמקודם שבה ליהנות נזכר בהשי"ת כדי שלא להתפרד ממנו על ידי הנאה גשמיות. ועי"ז הזכירה מקודם - נשכח ונתמעט ממנו הגשמיות, עד שמתהפך הכל לה'".

137 הגר"י סולוביצ'יק, איש ההלכה, ובקשתם משם, עמודים 207-215: "העלאת הגוף כיצד? העלאת הגוף היא כל התורה כולה ואידך - פירושה, זיל גמור. גם היהדות מכירה בשניות המזורה שהבקיעה את הווייתו של אדם ושעליו תהא המוסר הכללי: מציאות טבע אטום ואילם, מציאות רוח בעלת מחשבה וכיוון. ברם, בניגוד למחשבה הכללית שהתייאשה מבחינה מטפיסטית מוסרית מן הטבע

רק אמצעי לדוחניות (ועל כן יש לצמצמן רק להכרחי) או שניתן "לקדש את הפעולות עצמן" על ידי המצווה (אכילתו קרבן). אולם ריה"ל מציע דרך לקדש לא רק את פעולות הגוף אלא גם את ההנאה!¹³⁸

✦ בסעיף א אמר ריה"ל על החסיד: "איננו פרוש מן העולם הזה, פן יהיה הוא מעמסה על העולם והעולם יהיה מעמסה עליו, וימאס בחייו, אשר הם מהטובות שאלהים בחסדו מעניק לו". לפי הדברים שבסעיף טו, מדוע אהבת החסיד את חיי העולם הזה אינה מנתקת אותו מהקב"ה?

✦ בסוף סעיף יא הסביר ריה"ל שהחסיד מצדיק את הדין מפני שמאמין שהכל בסדר ובמשפט והכל לטובה. אולם בסעיף זה ריה"ל נותן כיוון נוסף להסביר מדוע החסיד מודה בעת שנלקחות ממנו טובות העולם הזה. האם הכיוונים השונים יוצרים סוגים שונים של הודאה?

הערות - ילמד ענוים דרכו

שבאדם והתמכרה לרוחני-השכלי, הכריזה היהדות על גאולת הגוף: פדות המציאות הביולוגית ממעבי חשכת היצרים הבהמיים הבלתי תכליתיים והבלתי משמעותיים. היהדות רובה ככולה כרוכה בחיים הגופניים הריאליים... זיקוק החיים הבהמיים על כל שפעת תאוותיהם ויצריהם והעלאתם למדרגת עבודת האלוהים - היא מטרת ההלכה. אולם זיקוק זה אינו מתקיים בכור שלילה וסגפנות, כי אם על ידי הטבעת כיוון ותכליתיות על החיים הטבעיים... ההלכה מצווה על האדם להתענג על הדר הבריאה וזיווה במידה לא פחותה מ'איש התענוג'. ברם, הנאת איש ההלכה היא מתוקנת ומצורפת - הנאת אדם שחדר לתוך כבשונה של התאוה ועמד על צביונה... ההלכה שונאת את התוהו שבתענוג, כשהגוף המשועבד לטבע ואחוז בהלה מפני חשרת כוחות חשק איתנים, מתנפל על ההנאה וממצה אותה. ההלכה מדירה את האדם מהיסטריה של תאוה ושיגעון. ההנאה שעליה ממליצה ההלכה, נטולה היא את אינטנסיביות היתרה וגירוי העצבים ושיכרון החושים. ברם יש בה מיופי העידון ותפארת האסתטיות שבחיים. כשאדם נהנה מן העולם בהתאם להשקפת ההלכה, הנאתו היא צנועה וענוגה, הנאה שאין בה לא מבולמוס של עריות ולא מקדחת של גרגרנות..."

138 ספר עמודי העבודה, סעיף קכג: "פירשתי פירוש פשוט על מה שאמרו חז"ל שכל אדם צריך לקדש עצמו בשעת תשיש המיטה, ואין ידוע במה יקדש עצמו ואיך יקדש עצמו? וחשבתי בדעתי שענין הקידוש הוא שיקדש מחשבתו להוציא ממחשבתו כוונת הרגשת עונג הגשמי שלו ויצטער על מה שהוטבע במעשה הזאת הרגשת עונג גשמי, והלוואי שלא היה הדבר כן. ואחר זמן חנני השם חסד חינוס וזיכני להבין אמיתת ענין הקידוש בשעת תשיש, ודווקא ענין הקידוש נמשך על ידי הרגשה עונג הגשמי. והוא סוד נפלא ועמוק ונורא..."